

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุเป็นประชากรอีกกลุ่มหนึ่งที่กำลังเป็นที่สนใจของนานาประเทศทั่วโลก เนื่องจากปัจจุบันปรากฏว่า กลุ่มประชากรสูงอายุมีจำนวนมากขึ้น และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต

ประเทศไทยก็เช่นเดียวกันที่ประสบปัญหาการเพิ่มของประชากรสูงอายุทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนหันมาให้ความสนใจศึกษาหาแนวทางในการแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือในด้านการบริการสวัสดิการเฉพาะและสนับสนุนในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับผู้สูงอายุแก่ประชาชนทั่วไปและแก่ตัวผู้สูงอายุเอง เพื่อให้กลุ่มประชากรสูงอายุมีความสุขความพึงพอใจในชีวิตบั้นปลาย สามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมส่วนรวมได้

แนวโน้มประชากรสูงอายุในประเทศไทย

จากการสำรวจสำมะโนประชากรและการเคหะ ในปี พ.ศ.2533 ของสำนักสถิติแห่งชาติ ปรากฏว่ามีผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 3,974,900 คน และจากการคาดประมาณประชากร (พ.ศ. 2513-2548) พบว่า จำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มเป็น 5.3 ล้านคน ในปี พ.ศ.2548

การที่ประชากรสูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้นนั้น เกิดจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านการแพทย์และสาธารณสุข และความสำเร็จจากการวางแผนครอบครัว ส่งผลให้อัตราการเกิดและอัตราการตายลดลง เนื่องจากคนเสียชีวิตเพราะโรคภัยไข้เจ็บน้อยลง ทำให้กลุ่มประชากรสูงอายุมากขึ้น ซึ่งก็หมายถึง การเพิ่มบริการและสวัสดิการเฉพาะอย่างในด้านต่างๆ แก่ประชากรสูงอายุมากขึ้นด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากกลุ่มประชากรสูงอายุเป็นผู้ที่ได้เคยทำ

ประโยชน์ให้แก่ประเทศมาากแล้ว จึงสมควรให้การตอบแทนเพื่อให้ประชากรกลุ่มนี้ประสบความสำเร็จในช่วงบั้นปลายชีวิต ไม่เป็นภาระกับสังคมและทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้บ้าง

สภาพปัญหาเกี่ยวกับประชากรสูงอายุในประเทศไทย

การที่สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่(NICS)ตามนโยบายของรัฐ ทำให้สังคมเมืองขยายตัวออกไปมากขึ้นมีการหลั่งไหลของแรงงานและการย้ายถิ่นของประชากรเข้าสู่สังคมเมืองมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างทางสังคมจากเดิมที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยายคือปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ และลูกอยู่ในครอบครัวเดียวกัน กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วยพ่อ แม่และลูกเท่านั้น ทุกคนในสังคมต่างก็ต้องดูแลและช่วยเหลือตัวเอง รวมทั้งต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา ทำให้ผู้สูงอายุซึ่งแต่เดิมเคยเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในครอบครัวกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่ครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญน้อยลง ผู้สูงอายุจึงประสบปัญหาและมีความต้องการในด้านต่างๆ มากขึ้น (ศุภวัฒน์ พลายน้อย และเนาวรัตน์ พลายน้อย : 2527) ได้แก่

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ
2. ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย
3. ปัญหาด้านการปรับตัว
4. ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย
5. ปัญหาด้านบทบาทในครอบครัวและชุมชน

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้รัฐมีนโยบายที่จะให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มประชากรสูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนและปฏิบัติงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการให้บริการและสวัสดิการต่างๆ แก่ผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีเหตุผลในการจัดทำแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

1. เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร มีแนวโน้มชี้ชัดว่าประชากรผู้สูงอายุจะมีมากขึ้น ทั้งในปริมาณและสัดส่วนต่อประชากรทั้งหมด จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่รัฐพึงตระหนักถึงปัญหาที่จะติดตามมานานาประการ

2. สภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ครอบครัวแบบขยายมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่จำนวนผู้สูงอายุมีมากขึ้น จึงทำให้ผู้สูงอายุที่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยลูกหลานประสบกับความยากลำบาก โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชนบทที่ลูกหลานละทิ้งไร่นาไปหางานทำในต่างถิ่น รัฐจึงจำเป็นต้องเพิ่มความสนใจในการเตรียมการป้องกันและแก้ปัญหาของประชากรผู้สูงอายุมากขึ้น

3. ปัญหาทางสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและจิตของผู้สูงอายุ ยังไม่ได้รับความสนใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเท่าที่ควรจึงต้องศึกษาหาความรู้และทำความเข้าใจถึงสภาพและเหตุแห่งปัญหาอย่างแท้จริง เพื่อที่จะได้หาทางป้องกันหรือลดความรุนแรงหรือชลอการเกิดโรคต่างๆ ให้ได้มากที่สุด

4. ค่านิยมของสังคมได้จำกัดบทบาทของผู้สูงอายุไว้ เพียงการไปวัดฟังเทศน์ ช่วยดูแลเฝ้าบ้านและเลี้ยงหลานเท่านั้น โดยมองข้ามคุณค่าของความรู้และประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุได้สะสมมาตลอดชีวิต โดยเฉพาะความรู้ด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม และจริยธรรม หากได้มีการถ่ายทอดและรับไว้ได้อย่างเหมาะสมก็จะทำให้ได้ประโยชน์จากผู้สูงอายุ และเป็นการเพิ่มบทบาทผู้สูงอายุให้กับครอบครัวและสังคมอีกด้วย

5. เนื่องด้วยความจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ จึงมีความจำเป็นต้องวางแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ของผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับความต้องการ

นอกจากนั้นในแผนระยะยาวผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ.2525-2544 ยังได้กำหนดนโยบายและมาตรการเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ไว้ 5 ด้านด้วยกัน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านความมั่นคงของรายได้และการทำงาน ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านสวัสดิการสังคม

ในด้านสุขภาพอนามัยและด้านการศึกษา นั้น ได้กำหนดรายละเอียดของนโยบายและมาตรการเกี่ยวกับผู้สูงอายุไว้ดังนี้ (คณะกรรมการการศึกษาวิจัยและวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ : 2526)

นโยบายด้านสุขภาพอนามัย

1. สนับสนุนและส่งเสริมให้บริการสุขภาพทั้งทางกายและจิตสำหรับผู้สูงอายุในด้านการป้องกัน การส่งเสริมสุขภาพ การวินิจฉัยโรคในระยะเริ่มแรกรวมทั้งการรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพ โดยให้ความสำคัญแก่พื้นที่ชนบทยากจน
2. ให้ความสำคัญแก่บริการสุขภาพผู้สูงอายุ โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของงานประจำในระบบบริการสาธารณสุขแบบผสมผสาน
3. เน้นการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคทั้งทางกายและจิต โดยเร่งเผยแพร่ความรู้ในงานสาธารณสุขมูลฐานทั้งในเมืองและชนบท

มาตรการด้านสุขภาพอนามัย

1. จัดให้มีคลินิกผู้สูงอายุในโรงพยาบาลต่างๆ และชักชวนให้โรงพยาบาลเอกชนให้ความร่วมมือจัดขึ้นด้วย
2. จัดทำแผนงานและแนวทางปฏิบัติที่จะผสมผสานบริการสาธารณสุข ให้สอดคล้องกับการบริการทางสังคม โดยให้มีการประสานงานระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนด้วย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับด้านสุขภาพอนามัย
3. เผยแพร่วิธีการดูแลและการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ โดยอาศัยความร่วมมือจากสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ ให้การศึกษาและฝึกอบรมเรื่องการดูแลรักษาผู้สูงอายุแก่เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์และสาธารณสุขตลอดจนอาสาสมัคร และผู้ดูแลผู้สูงอายุรวมทั้งวิธีการที่ผู้สูงอายุจะดูแลตนเองด้วย

นโยบายด้านการศึกษา

สำหรับนโยบายและมาตรการด้านศึกษานั้น คณะอนุกรรมการการศึกษาวิจัยและวางแผนผู้สูงอายุได้กำหนดรายละเอียดดังนี้

1. เร่งรัดจัดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบ ให้มีรูปแบบ และเนื้อหาสาระที่ผู้สูงอายุจะมาร่วมกิจกรรม และได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

2. เน้นความสำคัญด้านการศึกษาเพื่อชีวิตในครอบครัว (Family Life Education) ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบเพื่อเตรียมตัวรับการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงชีวิตด้วยการระดมความร่วมมือจากภาคเอกชน โดยเฉพาะจากสื่อมวลชนทุกรูปแบบ พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจให้แก่ประชาชนว่าสุขภาพของผู้สูงอายุจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสุขภาพตั้งแต่วัยเยาว์ ฉะนั้นการลดความเสี่ยงของสุขภาพนั้นต้องทำมาตั้งแต่เด็ก โดยการรู้จักป้องกันรักษาสุขภาพ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ เหมาะสมอยู่เสมอ

3. สนับสนุนให้มีระบบและวิธีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากผู้สูงอายุ โดยเฉพาะจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่างๆ เพื่อส่งเสริมบทบาทของผู้สูงอายุให้เป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น

มาตรการด้านการศึกษา

ในด้านมาตรการทางด้านการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุ คณะอนุกรรมการศึกษาวิจัยและวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ได้กำหนดรายละเอียดไว้ดังนี้

1. จัดทำสื่อต่างๆ เพื่อเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร คำแนะนำ ในด้านการเตรียมตัวของผู้สูงอายุให้รู้จักวิธีการรักษาและป้องกันสุขภาพอนามัยของตนเอง ให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งให้รู้จักบทบาทและหน้าที่การเป็นผู้สูงอายุที่ดี

2. ให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ เรื่องวิธีการเลี้ยงดูอบรมเด็ก เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถมีบทบาท มีส่วนร่วมในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

3. ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว เช่น วัด ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และสถานที่สาธารณะอื่นๆ ให้เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างผู้สูงอายุและกับประชากรกลุ่มอื่นๆ ด้วย โดยพยายามจัดกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถจะมีส่วนร่วมได้ด้วยอย่างจริงจัง

4. เตรียมบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลและปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ และแทรกเนื้อหาสาระนี้ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในทุกระดับการศึกษาในระบบการสาธารณสุขมูลฐาน

5. จัดกิจกรรมทางศาสนาโดยมุ่งเน้นการศึกษาหลักธรรมและการปฏิบัติมากกว่ามุ่งเน้นรูปแบบพิธีกรรมอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และชักจูงให้ประชาชนทุกวัย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ

6. จัดกิจกรรมในรูปแบบที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้มาแสดงความสามารถในสาขาวิชาต่างๆ ต่อสาธารณชน เพื่อให้สังคมยอมรับในบทบาทของผู้สูงอายุมากขึ้น

7. ปรับปรุงกฎระเบียบทางราชการให้มีความเหมาะสมและคล่องตัวที่จะนำความสามารถของผู้สูงอายุที่ทรงคุณวุฒิมาใช้ในบทบาทเป็นที่ปรึกษา เขียนหนังสือหรือเอกสารวิชาการในเชิงรวบรวมข้อมูลแนวปฏิบัติวิธีการแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานเฉพาะเรื่องต่างๆอันจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างมาก

นอกจากนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) รัฐบาลได้ให้ความสำคัญในด้านการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยเน้นการจัดสวัสดิการสังคมและบริการสังคมพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและเป็นธรรมแก่ผู้สูงอายุให้สามารถพัฒนาตนเองและเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป

อย่างไรก็ตามแม้จะมีการจัดทำแผนระยะยาวผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2525-2544 ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยตรงและโดยอ้อมแก่ผู้สูงอายุแต่ผู้สูงอายุก็ยังคงประสบปัญหาด้านต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาด้านสุขภาพอนามัยจากการศึกษาของพิรสิทธิ์ คำานวณศิลป์ และคณะ (2523) พบว่าร้อยละ 58 ของผู้สูงอายุไทยมีโรคประจำตัว เสาวนีย์ กานต์เคซาร์ภักษ์ (2524) พบว่าผู้สูงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความต้องการด้านสุขภาพอนามัยในแต่ละด้านและรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน และนิตา ชูโต (2525) พบว่า ปัญหาสำคัญของคนชรา คือ ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาสุขภาพ และการขาดเพื่อน

จากปัญหาดังกล่าวที่ผู้สูงอายุมักประสบอยู่เสมอ โดยเฉพาะปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ทำให้หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ต่างก็หันมาให้ความสำคัญและมุ่งส่งเสริมสนับสนุนให้

เกิดการป้องกันและแก้ปัญหาด้านสุขภาพ โดยจัดบริการรักษาและส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับสุขภาพผู้สูงอายุ ด้วยการจัดตั้งคลินิกผู้สูงอายุตามโรงพยาบาลต่างๆ และจัดทำสื่อเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ เผยแพร่แก่ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไป ในด้านการจัดทำสื่อเพื่อเสนอเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในประเทศไทยนั้น จากการศึกษาของสุขุมาลัย โทมัส (2531) พบว่า ในด้านวิธีการเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับผู้สูงอายุนั้นมักนิยมนำเสนอในรูปแบบของบทความมากที่สุด และเรื่องราวที่นำเสนอก็เป็นเนื้อหาทางด้านอนามัยของผู้สูงอายุที่เขียนโดยผู้ที่มีอาชีพที่เกี่ยวข้องโดยตรง

จะเห็นได้ว่าปัญหาด้านสุขภาพอนามัยเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรง มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งแก่ผู้สูงอายุ แม้ว่าปัจจุบันรัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยการจัดบริการต่างๆ เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลผู้สูงอายุ แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับปริมาณการเพิ่มสัดส่วนของประชากรสูงอายุ ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องควรจัดบริการในด้านการดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุควบคู่ไปกับการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลอันเป็นประโยชน์ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญในการดูแลเอาใจใส่ต่อสุขภาพของตนเอง ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพแข็งแรงและเป็นการป้องกันหรือลดการเกิดโรครุนแรงต่างๆ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพดี สามารถประกอบกิจกรรมต่างๆ อันเป็นที่พึงพอใจและมีความสุข รวมทั้งไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่นอีกด้วย

การ์ตูน

ปัจจุบันการ์ตูนเป็นสื่อชนิดหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของเรามากขึ้น จะเห็นได้ว่าการ์ตูนปรากฏอยู่ทั่วไป เช่น ในหนังสือพิมพ์ นิตยสาร เครื่องใช้ในบ้าน เครื่องประดับ เสื้อผ้า ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์เครื่องเขียนและแบบเรียนอาทิ สมุด หนังสือ ดินสอ ขางลบ ไม้บรรทัด เป็นต้น เหตุที่การ์ตูนเป็นที่นิยมชมชอบของคนทั่วไปนั้น อาจเป็นเพราะความเข้าใจง่ายเป็นพื้นฐานสำคัญจนมีผู้กล่าวกันว่า การ์ตูนเป็นภาษาสากลที่ทุกคนสามารถเข้าใจได้โดยไม่ต้องใช้ภูมิปัญญาอันสูงส่งแต่อย่างใด (นายการ์ตูน, นามแฝง อ้างถึงใน สนิท แคร่กระโทก : 2533)

โดยทั่วไปแล้วเมื่อก้าวถึงการ์ตูน เรามักคิดกันว่าการ์ตูนเหมาะสำหรับเด็กเท่านั้น แต่ความจริงแล้วการ์ตูนเป็นสื่อที่ใช้ได้กับทุกเพศทุกวัย เด็กจะดูการ์ตูนในแง่ของความบันเทิง ตลกขบขัน สนุกสนานเป็นสำคัญ ส่วนการ์ตูนที่ผู้ใหญ่ชอบนั้น ได้แก่ การ์ตูนการเมือง ล้อเลียน ประชดเสียดสี บุคคล หรือสังคม ซึ่งมักสอดแทรกอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ เช่น ไทยรัฐ, เดลินิวส์, สยามรัฐ เป็นต้น นิตยสารบางเล่ม เช่น นิตยสารชายหัวเราะฉบับกระเป๋าที่จัดได้ว่าเป็นหนังสือ

การ์ตูนสำหรับผู้ใหญ่ เนื่องจากมีเนื้อหาภาพการ์ตูนส่อไปในเรื่องทางเพศ หรือเรื่องของสามีภรรยา เป็นส่วนใหญ่ การใช้คำพูดก็จะแสดงออกมาในลักษณะที่มีความหมายหลายนัย รวมทั้งมีแนวคิดต่างๆ แอบแฝงอยู่ในเนื้อหาภาพการ์ตูนเหล่านั้นด้วย (มาฉิษา พิศาลบุตร : 2533) นอกจากนี้การ์ตูนยังปรากฏอยู่ในวารสารและเอกสารทางวิชาการต่างๆ ซึ่งเป็นการตูนที่มีลักษณะของการนำเสนอแง่คิดเกี่ยวกับเรื่องราวและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ในมุมต่างๆ ทำให้เกิดความรู้ ผ่อนคลายทางอารมณ์ และเป็นส่วนหนึ่งที่น่าไปใช้เป็นแนวทางให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการ์ตูนเป็นสื่อสร้างความรู้ ความบันเทิงอย่างหนึ่งแก่มนุษย์ เป็นสื่อที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย ไม่ว่าจะเป็เด็กหรือผู้ใหญ่ต่างก็นิยมชมชอบการ์ตูนกันแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะการ์ตูนนอกจากจะก่อให้เกิดความคิดอ่านกว้างขวางแล้ว ยังช่วยผ่อนคลายความ ดึงเครียดแก่ผู้อ่าน หรือผู้ดูได้อย่างดียิ่งอีกด้วย (เก็งแก้ว, นามแฝง อ้างถึงใน สนิท แคร่กระโทก :2533)

การ์ตูนเป็นสื่อกราฟฟิคอย่างหนึ่งแสดงออกด้วยการขีดเขียนโดยใช้เส้นหรือใช้สีอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างประกอบกัน สร้างสัญลักษณ์ที่ใช้แทนตัวบุคคล ความคิดและสถานการณ์ ใช้เป็นสื่อนำความคิดหรือใจแก่ผู้ดู (พัน สุขเจริญ : 2525) ลักษณะเด่นหรือคุณสมบัติของการ์ตูนก็คือ การผสมผสานทั้งภาพและถ้อยคำต่างๆ เข้าไว้ด้วยกันอย่างเหมาะสมและเป็นเอกภาพ การเล่าเรื่องเป็นสาระสำคัญของการ์ตูน ซึ่งมุ่งตอบสนองต่อผู้อ่านในวงกว้าง สามารถที่จะให้รายละเอียดและเล่าเหตุการณ์ได้ในลักษณะที่ประหยัดคือมองปราดเดียวก็เข้าใจ ไม่ต้องใช้คำอธิบายประกอบมากมาย รวมทั้งมีลักษณะของการนำสิ่งที่เป็นามธรรมมาสร้างให้เป็นรูปธรรม ซึ่งจะให้ภาพที่เด่นชัด ผู้ดูสามารถรับรู้ลักษณะ รูปทรงและการรับรู้ดังกล่าวจะตรงอยู่ในความทรงจำได้รวดเร็ว(ผดุง พรหมมูล : 2527)

จากลักษณะดังกล่าวของการ์ตูน ทำให้มีผู้นำการ์ตูนไปใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ เช่น ด้านการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในวงการค้าและธุรกิจประเภทต่างๆ ที่พบเห็นกันทั่วไป ด้านการเมือง ในหน้าหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารต่างๆ ด้านการศึกษาใช้เป็นสื่อการสอนเพื่อเสริมบรรยากาศและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ในด้านวงการแพทย์การ์ตูนถูกนำไปใช้ในการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้ป่วยได้ จากงานวิจัยของผจงพร สุภาวิตา (2534) เรื่องผลของการใช้สื่ออารมณ์ขันต่อระดับความเครียดในผู้ป่วยบาดเจ็บกระดูกขาและได้รับการดัดถ่วงกระดูก พบว่า การ์ตูนที่สื่ออารมณ์ขันสามารถทำให้ผู้ป่วยมีระดับความเครียดอันเนื่องมาจากอาการเจ็บป่วยต่ำกว่าผู้ป่วยที่ได้รับ

การดูแลรักษาตามปกติ

อย่างไรก็ดี แม้ว่าการ์ตูนจะถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางในด้านต่างๆ ก็ตาม แต่ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีการนำเอาการ์ตูนไปใช้ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้สูงอายุ ที่ปรากฏมีเพียงงานวิจัยในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน จากการศึกษาของนาริรัตน์ จิตรมนตรี (2529) เรื่องผลของการใช้สไลด์แม่แบบ เกมและการเสริมแรงทางบวกต่อความภาคภูมิใจในตนเอง และความซึมเศร้าของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค ผลปรากฏว่า กลุ่มผู้สูงอายุที่ได้ชมสไลด์แม่แบบ เล่นเกม และได้รับการเสริมแรงทางบวก มีความซึมเศร้าลดลงกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ จากงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการใช้สื่อภาพ (สไลด์) มีผลต่อการรับรู้และช่วยกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกของผู้สูงอายุไปในทางที่ดีขึ้น การ์ตูนก็เป็นสื่อภาพชนิดหนึ่ง ดังนั้นจึงน่าจะนำมาใช้ประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้เช่นกัน

จากข้อสรุปดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะนำการ์ตูนมาใช้ประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในด้านการให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้สูงอายุ คือ เรื่องการดูแลสุขภาพด้วยตนเองของผู้สูงอายุ โดยมีเหตุผลในการศึกษาวิจัยดังนี้

1. เพื่อเป็นการสนองนโยบาย มาตรการ และแผนงานของรัฐ ในการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

1.1 ด้านปัญหาสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและทางจิตของผู้สูงอายุนั้นเป็นปัจจัยแรกที่มีความสำคัญแก่ผู้สูงอายุในการที่จะดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขและเกิดความพึงพอใจ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้ความรู้ความเข้าใจถึงสภาพและเหตุแห่งปัญหาที่แท้จริงเพื่อเป็นการป้องกันหรือลดความรุนแรง หรือชลอการเกิดโรคต่างๆ ให้ได้มากที่สุด การให้ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง จึงนับได้ว่าเป็นการให้ความรู้เบื้องต้นในด้านการป้องกันสุขภาพของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

1.2 ด้านการจัดทำสื่อต่างๆ เพื่อเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร คำแนะนำแก่ผู้สูงอายุ ในด้านการเตรียมตัวของผู้สูงอายุให้รู้จักวิธีการรักษาและป้องกันสุขภาพอนามัยของตนเองให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ โดยทั่วไปนิยมนำเสนอในรูปแบบของบทความมากที่สุด ซึ่งก็นับได้ว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามยังมีผู้สูงอายุบางคนที่มีประสบปัญหาทางด้านร่างกาย เช่น ปัญหาด้านสายตา ไม่สามารถเพ่งมองหรืออ่านหนังสือได้ชัดเจน นอกจากนั้นผู้สูงอายุบางคนอาจ

เป็นผู้ที่มีการศึกษาน้อยอ่านหนังสือไม่คล่อง เป็นอุปสรรคในการรับรู้ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ โดยตรงแก่ตนเอง ดังนั้น การใช้การ์ตูนซึ่งเป็นสื่อที่มีลักษณะเป็นรูปภาพประกอบรายละเอียดตัวหนังสือหรือข้อความบ้าง น่าจะสื่อความหมายที่ต้องการให้ผู้สูงอายุเข้าใจได้

2. เป็นเรื่องที่ยังไม่มีใครเคยจัดทำมาก่อน แม้ว่าการ์ตูนจะเข้ามามีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวัน และมีการนำเอาการ์ตูนไปใช้ในการทดลองตามรายละเอียดของงานวิจัยต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดนำเอาการ์ตูนไปทดลองใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ แก่ผู้สูงอายุโดยตรง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการให้ความรู้ เรื่องการดูแลสุขภาพด้วยตนเองแก่ผู้สูงอายุ โดยใช้การ์ตูน

สมมติฐานของการวิจัย

จากการที่การ์ตูนเป็นสื่อที่มีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวัน ซึ่งมักจะเห็นกันทั่วไปในสิ่งของเครื่องใช้ และแทรกอยู่ในหน้าหนังสือประเภทต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น ส่งผลให้การ์ตูนได้เข้าไปมีบทบาทต่อปัญหาสังคมไม่ว่าจะเป็นด้านสะท้อนทัศนคติการเมือง ศีลธรรม เศรษฐกิจ และปัญหาใหญ่ๆ ของชาติ (กำจร สุนทรพงษ์ศรี : 2531) ทำให้แทบทุกคนในสังคมต่างคุ้นเคยกับการ์ตูน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากการ์ตูนทำให้คนได้เข้าใจถึงความคิดต่างๆ เข้าใจเรื่องราวที่น่าเสนอและในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดความขบขันไปด้วย (สุมิตรา ทรงสัจย์ : 2530)

ในการให้ความรู้นั้น จำเป็นต้องอาศัยสื่อที่ดี เพื่อกระตุ้นให้ผู้รับเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็วรวมทั้งประหยัดเวลา แรงงานและบุคลากร โดยทั่วไปนั้นมักใช้สื่อประเภทบทความ หนังสือ หรือแผ่นพับต่างๆ ที่ประกอบด้วยข้อความมากมาย ซึ่งบางครั้งยากแก่การทำ ความเข้าใจ โดยเฉพาะคนที่มีการศึกษาน้อยทำให้เกิดการเบื่อหน่ายและไม่สนใจที่จะติดตามค้นคว้าหาความรู้ด้านต่างๆ เพิ่มเติม การ์ตูนเป็นสื่อภาพชนิดหนึ่งที่มีคุณสมบัติดึงดูดความสนใจได้ดี ทำความเข้าใจได้ง่าย เพราะการ์ตูนสามารถแสดงลักษณะเด่นได้มากกว่าภาพถ่ายที่เป็นของจริง ดูง่ายเข้าใจง่ายสื่อความหมายได้ดี ตลอด

จนเร้าความสนใจและผู้เขียนสามารถสอดแทรกความรู้ ความคิดและคุณค่าต่างๆที่ต้องการปลูกฝังไว้ในภาพได้เป็นอย่างดี(นวลอนงค์ บุญฤทธิ์พงศ์ : 2530) จากลักษณะเด่นของการ์ตูนนี้เองทำให้การ์ตูนเป็นที่ชื่นชอบของชนทุกชั้นในสังคม ตั้งแต่ผู้ที่ไม่รู้หนังสือจนกระทั่งผู้คงแก่เรียน (พัน สุขเจริญ : 2525) รวมทั้งการ์ตูนยังเป็นสื่อที่แสดงความต้องการของมนุษย์ต่อสิ่งต่างๆ โดยผู้รับไม่ถูกขวางกั้นจากเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เพศ และวัย แต่ประการใด (กำจร สุนทรพวงษ์ศรี : 2531)

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นพื้นฐานที่ทำให้ผู้วิจัยกำหนดสมมติฐานของการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุมีผลสัมฤทธิ์ทางความรู้ก่อนและหลังการทดสอบแตกต่างกัน โดยมีผลสัมฤทธิ์ทางความรู้หลังการทดสอบสูงกว่าก่อนการทดสอบ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาถึงผลของการให้ความรู้ เรื่องการดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเองแก่ผู้สูงอายุโดยใช้การ์ตูน ซึ่งมีเนื้อหา ดังนี้

- 1.1 อาหารและการเลือกรับประทานอาหาร
- 1.2 การดูแลด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ
  - กิจกรรมและการออกกำลังกาย
  - การนอนหลับพักผ่อน
  - การขับถ่าย
  - การทำความสะอาดร่างกาย
  - การตรวจสุขภาพประจำปี
  - การศึกษาหาความรู้ด้านสุขภาพเพิ่มเติม
- 1.3 การอยู่ในสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี
- 1.4 การใช้ยาของผู้สูงอายุ

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุดินแดง กองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ที่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี จำนวน 30 คน

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การรู้ตน เรื่องการดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเองของผู้สูงอายุ

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางความรู้ที่ได้รับจากการรู้ตน เรื่องการดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเองของผู้สูงอายุ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

4.1 การรู้ตน เรื่อง การดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเองของผู้สูงอายุ

4.2 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางความรู้ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้สูงอายุ

ตอนที่ 2 เป็นแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางความรู้ของผู้สูงอายุ

4.3 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการรู้ตน เรื่อง การดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเองของผู้สูงอายุ

ข้อจำกัดของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกในศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุดินแดง กองสวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งจะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางศูนย์ฯ โดยความสมัครใจ ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมทุกวัน ดังนั้นในการศึกษาวิจัยจึงเกิดข้อจำกัดในด้านเวลา จำเป็นต้องดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุแต่ละคนที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดให้เสร็จสิ้นตามขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Pre-test และ Post-test) ในระยะเวลาต่อเนื่องกัน โดยใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที /1 คน เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผู้สูงอายุ หมายถึง ชายหรือหญิงที่มีอายุระหว่าง 60 - 70 ปี ไม่ป่วยเป็นโรคจิต โรคประสาทหรือมีอาการเจ็บป่วยรุนแรง และเป็นสมาชิกในศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุดินแดง กอง

สวัสดิการสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

การดูแลรักษาสุขภาพ หมายถึง ความรู้และกิจกรรมที่ผู้สูงอายุสามารถกระทำได้ด้วยตนเอง เพื่อดูแลสุขภาพให้แข็งแรงและสมบูรณ์ ได้แก่ อาหารและการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การพักผ่อนนอนหลับ การขับถ่าย การทำความสะอาดร่างกาย การตรวจสุขภาพประจำปี การศึกษาหาความรู้ด้านสุขภาพเพิ่มเติม การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และการใช้ยาของผู้สูงอายุ

ผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ค่าคะแนนจากการวัดผลสัมฤทธิ์ทางความรู้ของผู้สูงอายุซึ่งได้จากการตอบข้อคำถามในแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางความรู้ก่อนและหลังดำเนินการวิจัย

การ์ตูน หมายถึง สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทสมุดภาพที่สร้างขึ้นโดยวิธีการใดๆ ก็ตามปรากฏเป็นภาพวาด ภาพพิมพ์ เพื่อนำเสนอความรู้และข้อแนะนำเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเองของผู้สูงอายุ ได้แก่ เรื่องอาหารและการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การนอนหลับ การขับถ่าย การทำความสะอาดร่างกาย การตรวจสุขภาพประจำปี การศึกษาหาความรู้ด้านสุขภาพเพิ่มเติม การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และการใช้ยาของผู้สูงอายุ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้การ์ตูน เรื่องการดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเองของผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประกอบกิจกรรมในการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ
2. เป็นแนวทางในการจัดทำสื่อประเภทการ์ตูน ไปใช้ในการให้ความรู้ ข่าวสารข้อมูล และประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์โดยตรงแก่ผู้สูงอายุทั้งในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ วิดีโอ โทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ ต่อไป